

1901

Inledning

Inför 1901 års riksdag presenterades ett nytt härordningsförslag som bland innebar att värnplikten skulle förlängas avsevärt. Försvarsfrågan var också en viktig punkt på SAP:s kongress i juli 1900. Därefter brännmärkte SAP i ett manifest den tilltagande militariseringen och förordade en demokratisk folkbeväpning, kompletterad med civila garantier. Det var naturligt att försvarsfrågan dominerade Brantings majtal och majartikel. I resolutionen nämns denna fråga för första gången, med koppling till rösträttsfrågan som tillsammans med 8-timmarsdagen var demonstrationens ämnen. När arbetarna "lojalt" ställer upp för landets försvar är det mer än rättvist att de honoreras med allmän rösträtt.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, fjärde talarstolen.
- Ämne: Svenska folkets försvarsfråga.
- Källa: Social-Demokraten 1901-05-02, s. 2, Demonstrationen i Stockholm.

Första maj, från början förbehållen 8-timmarskravet, har af förhållandenas makt blifvit i vårt land ägnad åt arbetareklassens *alla* lifsfrågor. Och då nu hos oss en stor fråga trängt sig dominerande fram, skall första maj visa hvad arbetarne däri tänka och vilja.

Hur har försvarsfrågan blifvit så brännande? Det finns däri förståndsmoment, som gjort sig gällande nu. Vi ha t.ex. sett stora nationer, som inom egna gränser upprätthålla en viss frihet, likväl trampa svagare folk under fötterna. Inom vårt eget land ha vi sett rikedomar börja exploateras, som en dag kunde locka till liknande röfvarebragder. Ty kapitalismen känner ingen annan gud än pänningen och har icke något annat fosterland än det, där rikedom står att vinna. (Bifall).

Men dessa mera aflägsna faror skulle dock knappast ha gjort ett sådant intryck utan den känslöstämning, som uppstått, då vi sett huru vårt gamla broderland Finland trampats under fötterna, det svenska folket har icke kunnat undgå att med en beklämd känsla af egna ovissa framtidsöden iakttaga detta det ryska tsarväldets framfart.

Märk väl: det är icke det ryska *folket*, utan den ryska *despotismen*, som utgör en fara för all vesterländsk civilisation. Allt hvad frihetssinne har i hela Europa har också klart för sig denna fara och skänker sin levande sympati åt despotismens hjältemodiga motståndare inom Ryssland själf.

Nu ser det också ut som om den nye industrialismen, då den skapat den nya ryska arbetareklassen, omsider gifvit det behöfliga stödet för den unga intelligens, som där vill gå despotismens mara in på lifvet. (Applåder). Vår hela ärliga medkänsla bör stå på dessa kämpars sida, de svenska arbetarne skola icke tveka att instämna i de opinionsyttringar, som det internationella proletariatet i dessa dagar världen rundt afgifva för sina så tappert kämpande ryska kamrater. (Bifall).

Men så länge detta ryska tsarvälde ännu består måste vi svenskar tänka på att hålla lås för vårt eget hus. Dock icke må därför de gamla militärdoktrinernas män tro sig ensamma herrar, med sina dogmer om lång kasärnöfningstid, maskinmässig exercis o. v.[s?] v. Vi ha erfarenheten, hela historien till stöd på vår sida, att denna militära dogmatism icke håller streck. Det har hittills alltid varit en *kraftig folkanda*, som när det verkligen gällt räddat nationerna. Och så lär det bli äfven i framtiden. (Starkt bifall).

Ser man till detta då blir vår försvarsfråga något oändligt mycket mer, än hvad den regering tror, som aldrig lärt sig att se annat än i smått. Det gäller här att lägga hufvudvikten på att skapa ett *enigt folk*, som *vill lefva* och icke dö, som vill hålla obrottsligt samman för att krossa fienden, det må nu vara kossacker [kosacker] utifrån eller Borås-kossacker härhemma. (Bra).

Men just därför får här icke ett förslag fuskas igenom, som endast betryggar det militära väldet, men lämnar å sido allt det andra, det väsentliga. Nej, *uppskof* det är nu folkets första bud, och folket fordrar att riksdagen, det vill här säga andra kammaren, har *mod* att stå solidariskt just med folket samt icke låter sig drifva med lock eller pock. Gör andra kammaren sin enkla plikt, måste det omsider bli klart äfven för de maktegende att frågan är större än de velat se, att det kräfvess ej blott en härordning, utan lika viktigt folkliga garantier, och att målet skall vara medvetet och klart en verklig *natione[l]l samling*.

Härtill är första budet den allmänna rösträtten. Gifves den, då skola förvisso också de djupa leden villigt åtaga sig nödvändiga bördor då de på samma gång känns att dem gifvits ett fosterland. Med den allmänna rösträtten skola vi sedan i alla riktningar kunna bygga vidare upp vårt fädernesland, verka för att det blir bättre stäl[l]t för dem, som nu få bära dagens tunga och hetta. Ett lefve därför för den *allmänna rösträtten!*

Fyra kraftiga lefverop besvarade detta och tal. hälsades med stormande applåder.

Ordföranden uppläste så resolutionen, som antogs enhälligt.

2. Resolutionen

- Källa: Social-Demokraten 1901-05-02, s. 2. – Resolutionen har formulerats av Branting. Manuskriptet finns i hans arkiv, vol. 2.1:02.

Stockholms arbetare, samlade i ett antal af 00.000 [antingen saknas en 1 i början eller rätt siffra skulle ersätta nollorna] till majdemonstration, uttala än en gång sin anslutning till det öfver hela världen resta krafvet på **lagstadgad 8-timmars-dag** såsom ett af grundvil[l]koren för det arbetande folkets höjande i fysiskt, intellektuel[l]t och allmänt socialt hänseende.

Mot denna såväl som alla andra verksamma sociala reformer, reser sig dock i vårt land ett särskilt hinder i **massornas afsaknad af politiska rättigheter**.

Arbetarklassens stora mönstringsdag blir därför här nödvändigtvis också en demonstration för själfva hörnstenen för all modärn demokrati: den **allmänna och lika rösträtten**.

Bittrare än någonsin förr känna Sverges arbetare sin politiska rättslöshet, då i dessa dagar andra klassers ombud måhända ämna besluta nya, långt tyngre bördor än tillförne på hela det svenska folket. Arbetarne ha öfverallt förklarat sig beredda att lojalt medverka till sådan stärkning af landets försvarskraft, som tidsomständigheterna kunna påkalla. Men de ha lika bestämt gifvit till känna att de icke sätta någon lit till militaristiska projekt, som blott skulle ruinera landet, utan kräfva ett försvarssystem, så folkligt lagt som möjligt och med rättvist delade bördor. Och först och sist fordra de att nationen omsider göres till *ett* folk genom den **allmänna rösträtten**, ty den ensam kan skapa den verkligt fosterländska anda, utan hvilken all yttre försvarsorganisation blott skulle bli ett tom och bedrägligt skal.

I anslutning till denna åskådning stämplars mötet det på förhand som ett **förräderi mot nationens lifsintressen** om denna riksdag skulle helt eller ens delvis godkänna regeringens härordningsförslag. Riksdagens klara plikt mot egna valmän såväl mot hela folket är fastmer att med afslag på detta kräfva ett *nytt och bättre* förslag, som står i samklang med folkets uttalade önskingar och dess ekonomiska bärkraft.

Vi fordra sålunda försvarsfrågans lösning **med** folket, icke **mot** dess [i Brantings manuskript därefter: bestämt] uttryckta vilja, och vi fordra framför allt att de, som i fred och krig ytterst skola bära landet uppe, också nu äntligen må aktas värdiga att

upptagas som fullmyndige medborgare [fullmyndige medborgare i Brantings manuskript understruket] i samhället.

2. Artikel

- Ämne: Situationen.
- Källa: Första Maj 1901, s. 5-6.

Händelserna ha utvecklats sig hastigt sedan "Kätterska strötankar" sågo dagen i förra årets 1-majblad. Våra ledande kretsar ha haft ett tillfälle som aldrig förr i denne kungens långa tid till nationell samling – och de ha lyckats förspilla det. På dem hvilar ansvaret att landets försvarsfråga, fastän ingen längre bestrider att dess snara lösning är själfbevarelseplikt, lika fullt ånyo blifvit ett spörsmål till söndring, icke till enande styrka.

Framför mig ligger en broschyr, nyss utgifven af Svenska Nationalföreningen och på det ifrigaste agiterande för ett s.k. starkt försvar som en liten stats enda värn i den nya imperialistiska tidsåldern. Men midt bland utgjutelserna i den kända stilen läser jag följande yttrande af den engelske demokratiske imperialisten Charles Dilke: "*Af de små nationerna har ingen så stora lifsutsikter som Schweiz. Detta beror på dess förträffliga försvarsväsen som vore värdt att tagas till föredöme.*"

För det ordet vare broschyrens all konservativ-patriotiska patos förlåtet! Ty det lägger fingret på såret i vår generalstabs verk. Hvilka tekniskt-militära förtjänster detta eljes må kunna hafva, men det försummar systematiskt och afsiktligt de folkliga anknytningar, som ensamma skulle kunnat skänka en nationell tillslutnings styrka åt hela byggnaden.

Hvad blir i k. m;ts föreliggande förslag af den så mäktigt ökade frivilliga skytterörelsen? På hundsvotten, bland landstormsuppbådet får den i nåder åka med – eljes kännes man icke vid den. Hvad blir af det helt naturliga folkkravet att göra undan på förhand, genom skolan och ungdomsskyttelagen, en del af den instruktionstid kasärnen eljes måste sluka? Det lämnas å sido med en yrkesmilitär axelryckning. Och medborgarbrevet för fosterlandsförsvararen, geväret på väggen? Jo vackert, i stället har man panna att nu fordra att värnpliktshären skall vara skyldig rycka ut äfven mot *inre fiender*; konsekvensen af den lagändringen är käjsar Wilhelms ord: skjut på fäder och systrar, när jag befäller.

Generalstaben har sett sig blind på preusser-idealet; den bär ansvaret för att härordningsförslaget, när det kom, blef en missräkning för alla, som i det längsta hoppats åtminstone *någon* fläkt i dess arkitektur af milissystemets friborna anda. Men äras den som äras bör: *regeringen* har den långt större delen af vår försvarsfrågas förfuskning på sitt konto.

Det var uppifrån ordern kom, godtycklig och omotiverad, att jämt ett år skulle tagas ut af alla värnepliktige, men icke ens, som förr varit tal om, i sammanhang, utan splittrat på många mer eller mindre förstörda arbetsår. Det var regeringens geniala idé att ta igen något af de hejdlöst stigande kostnaderna på det tänkbarast impopulära sätt, genom att snåla in på de värnepliktiges lilla dagaflöning. Finansministern gjorde med lätt hjärta och hand utkastet till en plan för de svindlande höga, nya bördornas fördelning, genom hvars luftiga konturer blott så mycket skönjes fast och säkert, att det på nytt blir de indirekta skatterna, af hvilka man kommer att pressa ut lejonparten. Krigslagstiftningens nuvarande principer, efter hvilka t.ex. personer kunna straffas utan ens en möjlighet till laga dom, ha ju sjöministerns intyg att vara "bra som det är", ett förfluget, men uppriktigt ord, som blott allt för väl stämmer med regeringens bristande initiativ i denna vitala förberedande fråga. Och sist, men för folkets flertal allra främst: en regering, som i rösträttsfrågan ej har annat att uttala än att den är på letning stadd efter "garantier", den har påtagligen ännu ingen aning om hvad det här gäller, ingen skymt af insikt om den allvarliga sanningen i de ord, som från den omtalade 1-maj-artikeln i fjol gingo öfver i partikongressens resolution i somras såväl som i december-manifestet: *rösträttsfrågan är vår främsta försvarsfråga.*

Så många stenar i stället för bröd – det blef för mycket äfven för ett ärligt försvarsvilligt land. I själfva verket kunde de sväljas blott af tre slags folk: militaristpartiet, som såg sitt ideal med ens skjutet vida längre fram än man för få år sedan ens vågat drömma om; de auktoritetstroende, som genom alla skiftande bedyranden från våra militära myndigheter orubbligt hålla fast att endast de uniformerade förstå ett lands försvarsfråga och att man måste lita blindt på sådanas senaste påståenden; samt slutligen de häftigt uppskrämde, som fått för sig att faran är till den grad öfverhängande att hvarje jämkning är af ondo, ty den tar tid – att förslaget själf har 12 års öfvergångstid fråga känsliga nerver icke efter.

Lyckligtvis är ju svenska folkets stora flertal hvarken militarister, uniformstroende eller vettskrämde. Vårt folk är försvarsvilligt, men med förstånd och urskiljning. Och därför har också vårt *partimanifest* blifvit, i långt högre grad än vi själfva vågade hoppas, den samlande parollen icke blott på städernas möten, bland arbetarskarorna, utan djupt inne i gammaldags allmogebygder, där man hittills helt visst aldrig drömt att något godt kunde komma af socialister.

Inga bördor, som trycka oss till jorden, säger detta manifest, ingen militarism; men fram med de samlande folkkraven, som skola göra oss till *en* nation, och lägg vårt försvarssystem så folkligt som öfver hufvud är möjligt. Hvem vågar på allvar påstå att sådant språk andas bristande intresse för det svenska samhällets bestånd eller för fosterlandets själfständighet? Hvem kan som ärlig man säga annat än att Sverges arbetare, då de gjorde detta till sin paroll i stället för att affischera de rättslöses

hånfulla likgiltighet, på nytt gåfvo intyg om sin fullmogenhet att rycka in som medbestämmande i det samhälle, som de till så stor del bära upp och hvars framtid dock ytterst ligger i deras hand?

Vi stå nu inför afgörandet. Folkmeningen är klar, den lyder med imponerande flertal på *afslag nu; kom igen med något bättre militärt, och sätt först och främst reformerna i gång*. Men hvad skola folkets representanter i andra kammaren votera – om den första lönar ju ej att orda?

Göra de sin plikt, skola de i en dylik landets lifsfråga så mycket mindre kunna handla i strid mot sina valmän, som de alls icke valts på härordningsprogrammet. Det vore en illojal öfverrumpling att i en sådan situation pressa fram en privatmening, hvilken måhända, om frågan 1899 varit aktuell, skulle ha föranlett valmännen att kasta sina röster åt annat håll.

Men för de många ännu tveksamma, eller som stå färdiga att nappa på kompromissernas krokar, därest möjlighet skulle yppas för sammanjämkning, för alla dessas del gäller det nu att gifva eftertryck åt partimanifestets maning: *upprepade demonstrationer under de afgörande dagarna*.

Icke ett ögonblick får det glömmas hvad landets verkliga mening är. Riksdagens kulissintriger få icke för någon enda skymma undan skådespelet af ett vaket svenskt folk, som nu kräfver på allvar sin *medborgarrätt* i naturligt, oafvisligt samband med de ökade bördor världssituationen kan befinnas kräfva af alla svenska medborgare. Kraftigast möjliga demonstrationer, efter hvarje Orts förhållanden – gifvetvis inom de lagens och den allmänna ordningens gränser, som den svenska arbetarerörelsen alltjämt respekterat – det må således bli vår lösen, *1 maj* först, och därefter de dagar då det gäller. Sedan årtionden har aldrig förr så mycket stått på spel. Må den svenska arbetareklassen landet rundt visa sig situationen vuxen, visa att den själf vill något sätta in för att *nu* få fram sin myndighetsförklaring.

Hjalmar Branting.